

OCHRANA A KONZERVACE KNIHOVNÍCH FONDŮ V SOUČASNÉ PRAXI

Jitka Neoralová
Národní knihovna ČR
Oddělení vývoje a výzkumných laboratoří

Preventivní péče o knihovní fondy

- Uložení knih – stavby, prostory, mobiliář, obaly.
- Manipulace s knihami – v depozitáři, studovně, transport
- Vystavení knih jako exponátů ve výstavě.
- Prevence kriminálních útoků i živelních pohrom.
- Průzkum a vyhodnocení fyzického stavu knih.
- Konzervační a restaurátorské zásahy.

Uložení knih – stavby, prostory, mobiliář.

- Nábytek
  - Na polici žádné výčnělky, ostré okraje, drsný povrch
  - Variabilní, modulární s potřebnou nosností
  - Inertní materiály, nehořlavý, omyvatelný
  - Umožňující proudění vzduchu
  - Výška do 215 cm
- Umístění mobiliáře – 20 cm od zdi, 20 cm spodní police od země.
- Nad a za knihami volný prostor 3 cm
- Mobilní odvlhčovače a zvlhčovače do prostoru, pasivní absorbéry vlhkosti do uzavřených skříní a vitrín
- Centrální klimatizace
- Zabránit průniku slunečního záření z exteriéru – folie, zatmění oken
- Eliminovat zdroje tepla, UV záření v interiéru – reflektory, žárovky, zářivky
- Topná tělesa pro temperování ve větší vzdálenosti od knih

Uložení knih – stavby, prostory, mobiliář.

- Zbránit průniku prachu, živočichů, hmyzu z exteriéru – zatěsnění oken
- Během stavebních prací v areálu fondy odvést nebo důkladně zatěsnit úložný prostor – zalepení vstupů foliemi
- Pravidelný úklid prostor i fondů s vysavačem
- Využívat mobilní klimatizace s filtry
- Ochranné návleky nebo papuče do interiérových knihoven

Manipulace s knihami – v depozitáři

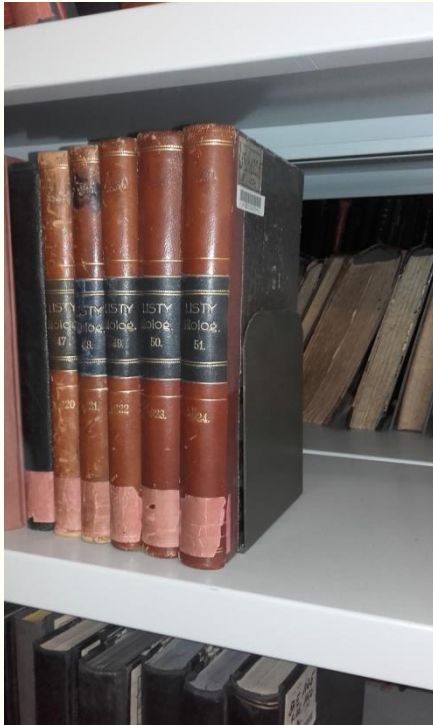
- Dodržovat maximální váhu pro manipulaci s břemenem. Do vyšších regálů využívat schůdky.
- Nenechat při vyjímání z regálu ostatní knihy sklápět, zarážky
- Převrženky a obaly nenechávat dlouhodobě na podlaze

Manipulace s knihami – zarážky

- Knihy musí na spodní části zarážky stát
- Knihy jsou v regálu kolmo k polici
- Více zarážek na regálu

Manipulace s knihami – ve studovně

- Preventivní péče je levnější a účinnější než jiné zásahy
- Vnitřní předpisy obsahující strategii ochrany fondů
- Změna účelu exponátů = trvalé uchování
- Historické knihy bereme v rukavicích (bavlna, latex), používáme pěnové podpěry

V prostorách knihoven a badatelen je zakázáno

- Kouřit a manipulace s ohněm obecně
  - Jíst, pít nebo vnášet potraviny a nápoje
  - Používat zvýrazňovače, kuličková pera, inkoustová pera, lepicí pásky
- Dohled nad čtenáři

Manipulace s knihami – transport.

- V přepravkách ukládat
  - Naplocho, doporučeno u velkých svazků
  - Hřbetem dolů u menších knih
  - Kolem i mezi knihy vložit měkký inertní materiál (bublíková folie, pěnové materiály, netkaná textilie, hedvábný papír..)
  - Ventilační průduchy
- Větší množství knih přepravovat na vozíku
- Mimo budovu pouze v zamčené přepravce v klimatizovaném zabezpečeném automobilu
- Condition report – dokumentace stavu předmětu před zapůjčením, seznam uložených knih
- Facility report – klimatické a bezpečnostní poměry instituce, vypůjčitele
- Smluvně ošetřit zachování obalových materiálů na zpáteční cestu

Vystavení knih jako exponátů ve výstavě.

Využívat studené světlo – LED nebo světlovodiče ve vitrínách

Upřednostnit kopie před originály

Podmínkou je dodržení ochranného režimu

- Kontrola fyzického stavu knihy

- Nastavení světla, klimatických podmínek

- Prachotěsná vitrina z inertních materiálů

- Instalační materiál (úvazy, podstavce..) z inertních materiálů

Stojánky

- Tvar rozevřené knihy, klíny, podstavec na zavřenou knihu

- Nekyselá lepenka, plexisklo, molitan

Monitoring klimatu, světla, zabezpečení

Prevence kriminálních útoků i živelních pohrom.

Havarijní plán – krizový plán

Krádež a vandalismus

Mechanické zábrany

Elektronický zabezpečovací systém,
magnety, otřesové, pohybové, tlakové

Osobní dozor

Mikrotečky, RFID čipy aj

Požár

Elektronický protipožární systém,
detektory, alarmy

Hasicí přístroje na vhodných místech, pro
památky plynové, chladicí nebo práškové

Nehořlavý materiál, kvalitní
elektroinstalace, odpojování spotřebičů.

Voda

Živelní pohroma, vadný rozvod vody,
topení.

Detektory zatečení na podlahách s
alarmem.

Průzkum a vyhodnocení fyzického stavu knih.

Pracoviště v depozitáři

Konzervační a restaurátorské zásahy.

Preventivní konzervace -
Monitoring, úprava prostředí, dezinfekce a
dezinsekce prostředí. Předcházení rizik.

Konzervace – stabilizace předmětu v
dochovaném stavu. Průzkum předmětu,
odkyselení, dezinfekce, dezinsekce,
konsolidace. Ambulantní zásahy mají
dočasný charakter. Ochranný obal.

Restaurování – podrobné analýzy a
dokumentace, částečné navrácení
estetických, mechanických funkčních
vlastností předmětu. Rozsah zásahu je
řízen profesní etickým kodexem.

Konzervační a restaurátorské zásahy.

Průzkum a dokumentace

Fotografická i písemná

Měření pH

Uložení v elektronické i tištěné formě

Čištění

Mechanicky štětci, jemnými smetáčky
restaurátorskými gumami, purusem

Plísňe nečistíme před dezinfekcí, pokud
nejsou přítomna citlivá barviva otřeme
etánolem. Useň isopropanolem.

Vždy ochranné pomůcky a vysavač.

Ambulantní zásah na poškození

Vodou: proložíme filtračním papírem a
netkanou textilií. Celkově namočenou knihu
hloubkově zamrazíme a předáme
restaurátorovi.

Ztráta: oddělenou část vložíme do obálky a
předáme k opravě restaurátorovi.

Trhliņa: lze bezpečně použít japanovou folii,
nutné zaškolení

DĚKUJI ZA POZORNOST

Ing. Petra Vávrová, Ph.D., e-mail: petra.vavrova@nkp.cz
